

1

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

תלמידים רבים מתקשים בלימוד הגמרא:

דף הגמרא נראה להם כחדגוני ו'משעמם'. הם אינם מצליחים לקרוא בו באופן רציף ולזהות היכן הגמרא שואלת והיכן הגמרא מתרצת וכן כיוצא בזה.

לא הרי קריאה בספר קריאה רגיל, שבו ישנם סימני פיסוק כגון פסיקים ונקודות, סימני שאלה וסימני קריאה. כקריאה ולימוד בגמרא - מקומם של כל אלו בדף הגמרא - נפקד.

ברם, האמת היא שדף הגמרא רצוף הוא ב'**תמרורים**' ובסימנים אשר בכוחם לכוון את הלומד הצעיר במשעולי הסוגיות ובנבכיהם.

כשם שאדם הנוסע בכביש - מביט על התמרורים המוצבים בשולי הדרכים - מבין הוא מיד את אשר עליו לנהוג, אם במהירות המותרת או בפניה כלשהי,

כן הוא גם בדף הגמרא!

חכמי הגמרא הטביעו לשונות מסוימים (אותם אנו נכנה '**תמרורים**'), שבאמצעות ידיעתם נצליח על נקלה לפענח את דיוני הגמרא.

לדוגמא: כאשר הגמרא רוצה לפתוח בשאלה/קושיא - אין היא עושה זאת בדרך אקראית! הגמרא נוקטת בלשונות מסוימים ('תמרורים') שהיודע אותם מבין את הרמז הטמון במילה זו.

במהלך הטורים הבאים נסקור את ה'**תמרורים**' וסימני דרך אלו אשר על ידם יתמצא התלמיד בלימוד הגמרא כבקיא ורגיל.

בטור הבא, נתחיל מ'**תמרורי שאלה**!'

הרב

יוסף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הראשון, ערכנו היכרות כללית עם המושג 'תמרורי הגמרא',
כעת נפתח בהיכרות מעמיקה עם **'תמרורי שאלה':**

"ורמינהו":

מילה זו הינה 'תמרור שאלה'. המורה לנו שבקטע הקרוב תשאל
הגמרא שאלה.

ובכן, באיזה סוג של שאלה?

מילה זו מבטאת שאלה מסגנון של 'סתירה בין מקורות גבוהים'
[כגון: בין משנה למשנה, או בין ברייתא לברייתא וכדומה].

המפרשים מסבירים, שפירוש מילה זו הוא מלשון הפסוק שנאמר
ב'אז ישיר': "סוס ורוכבו רמה בים" - שפירושו: סוס ורוכבו **הושלכו**
בים.

כך גם שאלה זו, ענינה 'השלכה' של שני מקורות אחד על השני, דבר
היוצר סתירה ביניהם.

נוסח דומה לסגנון שאלה זו, מופיע בעיקר כשהסתירה המוצעת היא
בין שני פסוקים:

"ורמינן קראי אהדדי" (ברכות ז,א)

"דר' יעקב בר אידי רמי: כתיב... וכתיב..." (ברכות ד,א)

בטור הבא נכיר 'תמרור' דומה (אך גם שונה).

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

שבוע שעבר ערכנו היכרות עם המושג 'תמרורי הגמרא', והתחלנו ב'**תמרורי שאלה**', כשהראשון מביניהם היה 'ורמינהו'.

בטור הנוכחי נכיר 'תמרור שאלה' נוסף:

"הא גופא קשיא"

בתרגום חופשי: "זה עצמו קשה".

'תמרור שאלה' זה, מורה לנו שבקטע הקרוב תשאל הגמרא **שאלת סתירה**.

אך, בשונה מ'ורמינהו' שמהותה סתירה בין שני מקורות שונים,

תמרור זה מבטא שאלה שמהותה היא: **סתירה פנימית** במשנה או בברייתא.

'תמרור' זה ('הא גופא קשיא') מופיע כ**60 פעם** במרחבי הש"ס! **60**

ככל שנכיר לתלמידינו 'תמרורים' ו'מילות מפתח' נוספים בגמרא, כך יקל עליהם הלימוד, והתמצאותם בשבילי הגמרא תהיה פשוטה ונעימה יותר.

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

השבוע נכיר סוג נוסף של שאלה, מאותה 'משפחה' של שאלות מכוח מקור תנאי:

"מיתיבי"

כאשר נבחין במילה זו בגמרא נדע לזהות שהגמרא פותחת כאן בקושיא.

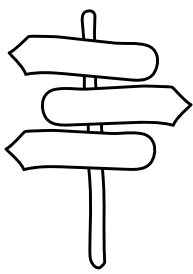
מהותה של קושיא זו היא כפי שמסביר בספר 'הליכות עולם':

הליכות עולם שער ב'

. שלשון תיובתא שייך כשהמקשה משיב על האמורא טכח משנה או "בריייתא כי האמורא אין לו כח לחלוק על התנא .

כלומר, הקושי בשאלה מעין זו מופנה - לא כלפי המקור התנאי, (כמו ב'זרמינהו' ו'הא גופא קשיא')

אלא כלפי האמורא עצמו, מפני שאינו יכול לחלוק על משנה/ברייתא.

ל'תמרור' זה יש הטיות שונות:

"מיתיבי" - כאשר רבים מקשים.

"מתיב" - כאשר יחיד מקשה על יחיד.

"איתיביא" - כאשר יחיד מקשה על בר פלוגתא שלו באופן ישיר.

"ומותבינן אשמעתין" - כאשר אמורא מקשה על מימרא/הלכה שהוא עצמו אמר.

"תיובתא" - כאשר נראה שמקור תנאי מערר דברי אחד החכמים*.

*לעיתים תסיים הגמרא ותאמר "תיובתא דרב... תיובתא" - וכאשר נאמר משפט זה על אחד האמוראים, זהו סימן שדבריו נדחו לגמרי.

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

השבוע נכיר סוג נוסף של שאלה:

"מתקיף לה"

כאשר נבחין במילים אלו בגמרא נדע לזהות שהגמרא פותחת כאן בקושיא.

מהותה של קושיא זו היא כפי שמסביר בספר 'הליכות עולם':

הליכות עולם שער כ'

ולשון אתקפתא שייך כשסקשה ומשיב
 האמורא את חבירו סכח פלפול וסברא בעלמא ולא
 סכח משנה וברייתא .

כלומר, אם בשבועות הקודמים הכרנו תמרורי שאלה שענינם שאלות
מכח מקור תנאי (כגון 'ורמינהו', 'הא גופא קשיא', 'מיתיבי' ועוד),

הרי שתמרור זה מבטא שאלה שנובעת **מהבנה השכלית** של האמורא
 המקשה.

עצה מעשית למורה:

פגשת ב'תמרור' חדש בסוגיא הנלמדת בכיתה?
 תשקיע עוד דקות בודדות מהשיעור, ותטמיע אותו בקרב תלמידך.

כיצד?

שרטט על הלוח צורת תמרור, כתוב בעזרתם את ה'תמרור' ואת
 משמעותו. ולסיום - התלמידים יעתיקו זאת למחברתם.

בהצלחה!gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים הקודמים הכרנו **'תמרורי שאלה'** ממספר סוגים:

שאלות של סתירה בין מקור למקור, שאלות של סתירה באותו מקור עצמו, שאלות ממקור תנאי ושאלות הנובעות מהבנתו של האמורא.

כעת נכיר תמרור שאלה נוסף, מרכזי מאוד בהוויות הגמרא:

בעא מיניה:

בתרגום חופשי: "שאל ממנו [אותו]".

פירושו של 'תמרור' זה הוא: שאלה ששואל (בדרך כלל) **תלמיד את רבו**.

כגון: 'בעא מיניה רבא מרב נחמן' (ב"ק לג,א) - רב נחמן היה רבו המובהק של רבא, ועוד כיו"ב.

לתמרור זה ישנם 'קרובי משפחה' והם:

'בעו מיניה' = לשון רבים. ופירושו: מספר תלמידים שואלים את רבם.

'בעי רב... ' = קושיא של רב פלוני על נושא מסוים.

'איבעיא להו' = קושיא של התלמידים על נושא מסוים.

gemarabr@gmail.com

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

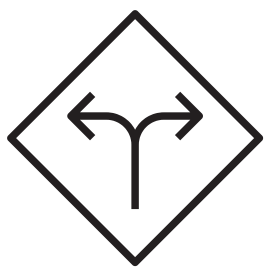
בשבועות הקודמים סקרנו **'תמרורי שאלה'** מסוגים שונים. למדנו כ-13 סוגים שונים של פתיחות נפוצות לשאלות.

בטור הנוכחי נלמד על תמרור שאלה נוסף המופיע (על הטייתו השונות) אלפי פעמים בש"ס!

מאי:

בתרגום חופשי: מה/ מהו...?

תמרור זה מבטא שאלה, בדרך כלל **שאלת בירור**.

לשאלה זו יש הטיית וסגנונות נוספים, הנצמדות למילה 'מאי'.

לדוגמא:

'מאי טעמא' = מהו הטעם לדברים שנאמרו קודם.

'מאי נפקא מינה' = מהי התוצאה ההלכתית מהנאמר.

'מאי ואומר' = מהי המשמעות של הפסוק הנוסף (= 'ואומר') שהובא.

'מאי בינייהו' = מהו ההבדל ההלכתי בין שני הדעות הנראות כשוות.

'מאי שנא' = מה הייחודיות שבמקרה זה, שמשום כך יש לו דין אחר.

'מאי קא משמע לן' = מהו החידוש בנאמר קודם.

'במאי קמיפלגי' = במה הם חולקים. מהו יסוד המחלוקת ביניהם.

'למאי הלכתא' = מהו הדין המיוחד הנלמד במשנה.

gemarabr@gmail.com

8

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הנוכחי נתמקד ב'**תמרור שאלה**' בעל סגנון ייחודי. ל'תמרור' זה מתלווה בדרך כלל '**מבנה**' מסוים של הצגת השאלה והצגת הפתרון.

במה מדובר? הבה ונכיר את התמרור:

היכי דמי

כלומר: על איזה מקרה בדיוק מדובר כאן בסוגיא?

תמרור זה ייחודי בכך, שיש לו בדרך כלל '**מבנה**' מסוים: הגמרא תציג את המקרה המוקשה ותנסה לבארו בשני אופנים אך הם יידחו. לסיום תבאר הגמרא את המקרה באופן שלישי ותישאר בכך למסקנא.

בדרך כלל **סוגיית 'היכי דמי'** תיראה כך:

א. הגמרא תשאל: '**היכי דמי?**' [=על איזה מקרה מדברת הסוגיא?]

ב. נסיון ראשון להסבר: '**אי ד... / 'אילימא'**' [=אם תסביר שמדובר ב...]

ג. הגמרא תדחה את הניסיון הראשון: **והא...** [והרי יש לדחות הסבר זה...]

ד. הצגת ניסיון שני להסבר: **ואי/אלא...** [=אלא יש לנסות ולהסביר זאת באופן אחר...]

ה. דחיית הניסיון השני.

ו. הסבר סופי של הגמרא.

חשוב לציין: ישנם יוצאים מן הכלל, שבהם הגמרא שואלת 'היכי דמי' ומיד משיבה, ללא ה'מבנה' שצוין קודם (לדוגמא עירובין פה,ב, ועוד).

בטור הבא נכיר 'תמרור שאלה' נוסף בעל '**מבנה**' סוגיא ייחודי

gemarabr@gmail.com

הרב

יוסף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הנוכחי נסיים את סקירת **'תמרורי השאלה'** (24 תמרורים).

טרם שנמשיך, חשוב להדגיש: בטורים הקודמים עסקנו ב'תמרורים' הדומיננטיים והיסודיים ביותר. אך אין בכך לומר שסקרנו את **כלל** סוגי ה'פתיחות לשאלות' שבגמרא.

השבוע נעסוק ב'תמרור שאלה' שאף הוא בעל 'מבנה סוגיא':

פשיטא

כלומר: פשוט הוא הדין ומה חידוש יש בו?

תמרור זה ייחודי בכך, שיש לו בדרך כלל **'מבנה'** מסוים: הגמרא תקשה שהדין שנאמר הינו פשוט ולא נצרך בכלל לכותבו. לאחר מכן הגמרא תעמיד את דין המשנה במקרה מסוים. ומכיוון שהיינו יכולים לחשוב שהדין יהיה שונה, המשנה אומרת לנו במפורש את הדין הנכון למקרה זה.

סוגיית **'פשיטא'** תראה פעמים רבות כך:

א. הגמרא תשאל: **'פשיטא'**? [= הדין במקרה זה הוא פשוט ולשם מה נכתב]

ב. הגמרא תעמיד את הדין, במקרה ספציפי: **'לא צריכא אלא ל...'**
[= אמירת הדין במשנתנו נצרכת רק למקרה מסוים]

ג. כי לולא האמירה המפורשת היינו עלולים לחשוב באופן מוטעה: **'מהו דתימא...'** [= הייתי יכול לחשוב שהדין יהיה באופן אחר...]

ד. סיום הדיון: **'קא משמע לן...'** [= לכן משמיעה לנו המשנה את הדין והמקרה באופן ברור, מחמת הטעות שיכולה להיווצר].

בטור הבא נתחיל בעזה"י בסקירת **'תמרורי תשובות'**

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים הקודמים ערכנו היכרות מעמיקה עם 'תמרורים' בולטים בשאלות וקושיות הגמרא.

כעת נכיר גם את '**תמרורי התשובות**' שבסוגיות הגמרא.

בבואנו לסקור אותם, עלינו להדגיש נקודה מעניינת: המתבונן, יוכל להבחין אשר 'תמרורי תשובות' הגמרא מועטים הם במספרם ביחס ל'תמרורי שאלות' הגמרא! וזאת מדוע?

הטעם לכך הוא משום שפעמים רבות פותחת הגמרא את **תשובתה** במילים:

אמר רב(י) פלוני

או:

אמר ליה

מילים "פשוטות" אלו מסמלות את הוויות הגמרא - שמהותם דיונים ערים בין חכמי האמוראים. [יש להוסיף גם את ה'תמרור': 'אמרי' - אמרו בני הישיבה, כהתחלה של תירוץ].

בהקשר הזה, ראוי לציין לכלל מרתק המבדיל בין שני סוגי אמירות:

כאשר הגמרא מקדימה את המילה "אמר" לשם החכם - **אמר רב פלוני** - פירושו הוא, שהאמורא מפרש או מוסיף על הדברים שנאמרו קודם.

ואילו כאשר הגמרא מקדימה את "שם החכם" למילה "אמר" - **רב פלוני אמר** - משמע שהאמורא חולק על הדברים שנאמרו קודם.

אך מעבר ל'תמרור' זה ('אמר רב פלוני') ישנם עוד 'תמרורים' נוספים, המבטאים ומסמלים את תשובות הגמרא, ועליהם נלמד בטורים הבאים

קיצור כללי התלמוד מבווא התלמוד קיצור כללי התלמוד ט

על הרוב כשאומר פלוני אמר צידוע שהוא חולק וכשהוא אומר אמר פלוני צידוע שאינו חולק אלא צא לסייע רק במקומות מועטים "מצינו פלוני אומר והוא [לא] חלק:

11

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הנוכחי נמשיך בסקירת **'תמרורי תשובה'** נפוצים.

כהקדמה, יש להבהיר נקודה חשובה:

ניתן לחשוב, שהגמרא פותחת בתשובות באופן זהה: כלומר, שעל שאלה פלונית, הגמרא **תמיד** תפתח בתמרור תשובה **ספציפי**.

אך לכאורה **לא** ניתן להגדיר כלל ברור בדבר. לא ניתן 'לקבוע מסמרות', ש'תמרור תשובה' פלוני יופיע תמיד בעקבות 'תמרור שאלה' אלמוני.

לדוגמא, כאשר הגמרא שואלת: 'איני', 'והתנן', לעיתים נפתחת התשובה בתמרור 'לא קשיא', ולעיתים הגמרא פותחת תשובתה בתמרור 'לעולם', או 'הכא במאי עסקינן' ועוד. ומאידך, תמרורי תשובה אלו יכולים גם להופיע אחרי תמרורי שאלה שונים.

השבוע נעסוק בתמרור התשובה:

לא קשיא, הא ב... והא ב..

כלומר: שאלה זו לא מהווה קושי. כי במקור א' מדובר במקרה מסוים ואילו במקור ב' מדובר במקרה אחר וכתוצאה מכך גם הדין שונה, ולכן אין כאן שאלה.

פעמים רבות תמרור זה יופיע על שאלות שבמהותן מציגות קושיא בין שני מקורות (כגון שתי משניות, או ברייתות או פסוקים), ולעיתים גם בין שני מימרות של אמוראים וכיוצא בזה.

בשבוע הבא נמשיך בסקירת תמרורי תשובה נוספים.

gemarabr@gmail.com

12

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים האחרונים התחלנו בסקירת 'תמרורי תשובה'.
הכרנו את הפתיחה השגרתית לתשובה: 'אמר רב פלוני, או:
'אמר ליה'. וכן את ה'תמרור': 'לא קשיא, הא ב... והא ב...'.
השבוע נעסוק בשני תמרורי תשובה:

הראשון:

לעולם

כלומר: [תמיד] יש לפרש בדומה למה שלמדנו קודם...

כאשר מופיע 'תמרור' זה, הדבר מסמל לנו שהגמרא **לא** חזרה בה
מהאוקימתא [=מההבנה] הקודמת, ותשובתה כעת הינה מבוססת על
יסוד הנאמר קודם.

לעומתו, יש את התמרור:

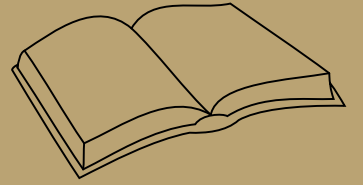
אלא

פירושו: אלא יש להסביר את העניין המוקשה באופן שונה
מהנאמר לעיל.

כאשר 'תמרור' זה יופיע, [או כמילה בפני עצמה, או בתוספת כגון: 'אלא
אמר רב פלוני' וכן כיוצא בזה], נדע שהגמרא פותחת בתשובה **המשנה**
את האוקימתא [=ההבנה] הקודמת.
והגמרא בעצם חוזרת בה מההבנה הראשונית שנאמרה קודם.

בשבוע הבא נמשיך בסקירת תמרורי תשובה נוספים.

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

כהמשך לטורים האחרונים בהם עסקנו ב'**תמרורי תשובה**,

השבוע נעסוק ב'**תמרור תשובה**:'

לא צריכא

הבה ונראה את פירוש המושג בלשונו של ה'הליכות עולם':

. כל לא צריכא הכי פירושה לא נצרכה

הא דפלוני אלא לכהאי גוונא

והנטרא קצר בלשונו והשטים אלא, ומכל מקום הוי כאילו אוסר לא צריכא אלא וכו'

כלומר: כאשר מופיע 'תמרור' זה בסוגייתינו פירוש הדברים הוא כאילו נכתב בגמרא: הדברים שחכם פלוני אמר, לא נצרכים אלא למקרה מסוים. והגמרא קיצרה בלשונה ולא הוסיפה את המילה 'אלא'.

בהמשך דבריו, מביא בעל ה'הליכות עולם' שישנה מחלוקת כיצד יש לקרוא 'תמרור תשובה' זה:

. וראיתי מי שמפרש ומחלק הלשון ואומר

לא כלומר לאו פשיטא הוא צריכא וכו', ואין אנו

מפרשים כך, וכפירוש הראשון הוא שיטת רוב האשכנזים.

כלומר: ישנן שתי שיטות כיצד יש לפרש 'תמרור' זה:

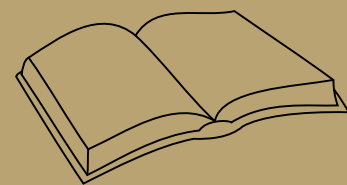
א. לא נצרכים דברי החכם דלעיל אלא למקרה מסוים (היינו שאין פסיק בין המילה **לא** למילה **צריכא**).

ב. לא. דברי החכם דלעיל אינם פשוטים, ונצרכים למקרה מסוים (היינו שיש פסיק בין המילה **לא** למילה **צריכא**).

gemarabr@gmail.com

14

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים הקודמים סקרנו 'תמרורי תשובה' (אמר רב פלוני/ אמר ליה/לא קשיא, הא ב... והא ב.. /לעולם/אלא/לא צריכא).

השבוע נעסוק בתמרור תשובה:

הכא במאי עסקינן

כלומר: כאן במה מדובר [=מדובר במקרה ובסיטואציה שונים משחשבנו בתחילה בעת הקושיא].

תשובה זו מעמידה כל מקור (משנה/ברייתא/וכדומה) במקרה/אופן אחר.

פתיחה זו לתשובה - נפוצה מאוד בסוגיות הגמרא ומופיעה מאות פעמים ברחבי הש"ס.

בספר 'דרכי נועם' (לרבי שלמה די אוליוירה) הביא: תירוץ זה יופיע בעיקר אודות דברי התנאים, ולא אודות מימרות של אמוראים. ובטעם דבריו כתב שזהו משום שדרך התנאים לדבר בקיצור ולכן ניתן 'להטעים' דבריהם ולפרשם. "אך האמורא היה לו לפרש ולבאר דבריו. ומדלא פירש דבר, משמע כפשוטן".

ובספר 'של"ה' (תושב"ע, כלל למ"ד) כתב: "זה הוא כלל התרצן, שדי לו בלימוד בעלמא לומר 'הכא במאי עסקינן', ואין צריך אות מופת וראיה לדבריו".

המעשה הוא העיקר:

הטמעת 'תמרורי הגמרא' מועילה מאוד בהקניית הפיסוק הנכון בסוגיות הגמרא.

הקניה זו יכולה להתבצע - בין היתר - גם

באמצעות משחק רביעיות 'תמרורי הגמרא'

שיצא לאור על ידי מכון 'מפתחות לתלמוד'.

gemarabr@gmail.com

הרב

יוסף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

לאחר שבטור הקודם עסקנו בתשובת הגמרא 'הכא במאי עסקינן' - המעמידה כל מקור **במקרה אחר**, השבוע נעסוק בתמרוך תשובה:

שאני התם

שמשמעותו היא: אין להקשות על סתירה בין שני המקורות, משום שבכל מקור ישנו **טעם שונה**, ומשום כך, הדין אינו שווה בשניהם.

פתיחה זו לתשובה - יכולה להופיע על שאלות המציגות סתירה בין שני מקורות שווים.

לחילופין יכולה גם לבוא אחרי ניסיון הוכחה לדעת אחד החכמים ('לימא מסייע ליה') והגמרא דוחה ניסיון זה.

ולעיתים, היא תופיע אחרי ניסיון העמדת דעת אחד החכמים כדעת התנא ('ורב... כמאן? אילימא כ... דתנן...'). והגמרא דוחה ניסיון זה.

נקודה למחשבה:

על החשיבות הגדולה בהטמעת 'תמרורי הגמרא' ניתן ללמוד מעצם העובדה שגדולי ישראל טרחו וכתבו חיבורים העוסקים רק בנושא זה -

דרכי הגמרא!

מתוכם ניתן למנות את הספרים: 'יד מלאכי', 'הליכות עולם', 'יבין שמועה', 'כללי הגמרא למוהר"י קארו', 'כללי הגמרא לרדב"ז', 'מבוא התלמוד לרבי שמואל הנגיד' **ועוד ועוד**.

ה'חוט השני' בחיבורים אלו (ושעליהם מבוססים טורים אלו) הוא הנחת היסוד הפשוטה: חכמי הגמרא דיברו ב'קודים': יש להם הדרך המיוחדת להם לפתוח בשאלה, ודרך מסוימת לפתוח בתשובה וכן הלאה.

וככל שנשכיל ונדע 'קודים' ו'תמרורים' אלו -

כך התמצאותנו בלימוד הגמרא תהיה קלה יותר.

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

השבוע נערוך הכרות מעמיקה עם 'תמרור התשובה':

חסורי מחסרא והכי קתני

כלומר: חסרה המשנה ביטוי מסוים וכך יש לשנותה בשלימותה. תירוץ זה מבטא, שכביכול יש חסרון מסוים בדברי המשנה ובכדי להבינה כראוי, יש 'להוסיף' לה מספר מילים.

פתיחה זו יכולה להופיע על שאלות כגון 'מעשה לסתור', 'מאן דכר שמיה', ועוד שאלות המביעות קושי מובנה במשנה/ברייתא.

תמרור תשובה זה מופיע כ - ל"ד פעמים בסוגיות הש"ס.

על 'תמרור' זה ישנו דיון מעניין בין ספרי כללי הגמרא: האם **באמת** חסרה המשנה מספר מילים. או שהחסרון הוא 'מטאפורי' ו**בהבנתנו בלבד**.

ב'**כללי הגמרא**' (למוהר"י קארו) כתב: שכאשר הגמרא מתרצת כך, מדובר ב**חיסרון של ממש** בלשון המשנה.

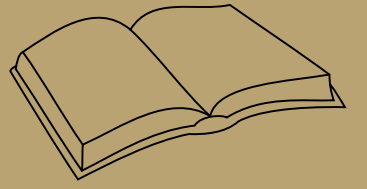
ובטעם הדברים כתב: "מפני שכשהיו שונים על פה, גרמה השכחה בקצת מקומות, ושכחו קצת תיבות. ולא רצה רבי לכתוב אלא בלשון שהייתה שגורה בפי רוב התלמידים. וסמך על המעיין שיבין החסרון ויגיה".

לעומת זאת, כתב **השל"ה** (תושב"ע, כללי הלמ"ד, רה) שאין המשנה חסרה באמת, אלא החסרון הוא בהבנתנו: "...תורתינו היא תמימה, ואם כן איך אומר על המשנה שהיא חסרה?" "ולעולם אותו חיסרון שאומר במשנה, החסרון הוא בחיקנו ודעתנו".

נקודה חשובה מוסיף שם (של"ה): תירוץ זה נאמר רק כאשר הגמרא באה להוסיף על דברי המשנה/ברייתא, אך לא כאשר התירוץ מחליף ומשנה לגמרי את תוכן המקור, [כי אדם טועה בגרסא לחסר דבר על ידי שכחה. אבל דבר בהופכו, לא] ('דרכי נועם')

עוד ח' כללים על 'תמרור' זה - ראה במבוא התלמוד לר"ש הנגיד.

gemarabr@gmail.com

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

כאשר הגמרא רוצה להוסיף תירוץ נוסף מעבר לתירוץ הראשון שהיא הביאה, היא עושה זאת במספר אופנים, אותם נסקור בטור הנוכחי:

הראשון ביניהם הוא התמרור:

אי בעית אימא

פירוש: אם תרצה ניתן לומר ולתרץ באופן אחר. (חשוב לציין: פעמים הגמרא נוקטת בלשון זו גם כשאין קודם תירוץ אחר).

נהוג לומר שההלכה נפסקת כדעת תירוץ זה ('יבין שמועה' על 'הליכות עולם' פרק ה' ועי"ש עוד).

השני הוא:

אי נמי

כלומר: או גם [- אפשר לומר גם הסבר אחר].

השלישי:

אפילו תימא

כלומר: אפילו ניתן לומר **בדומה** למה שאמרנו קודם, אך הסבר הדברים יהיה שונה. (וב'כללי הגמרא' למוהר"י קארו [עמ' סג] כתב שתירוץ זה דומה לתירוץ 'אי בעית אימא').

מעניין לציין: מבחינה מספרית, התירוצים 'אי נמי' ו'אפילו תימא' מופיעים בש"ס, פעמים רבות יותר מהתירוץ 'אי בעית אימא'.

על נחיצות וחשיבות ידיעת 'תמרורי הגמרא' ניתן ללמוד מהקדמה קצרה שבתחילת 'מבוא התלמוד' לר"ש הנגיד:

"בהיות ששלמות הפעלה תלויה בהקדמות ידיעות אופני הפעלה ככל הצורך, ועל ידי כך יעשה הפועל פעלתו בלי חסרון וכשלון, ובהעדר זה, יעדר כשרון המעשה ההיא.

הנה כי כן יארע לתלמידים אשר לא ידעו דרך הקדש

מכללי התלמוד, וילאו למצא דרך הנכון

ולבוא עד תכליתו"

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

השבוע נכיר תמרור תשובה הנפוץ מאוד בהוויות הגמרא:

מהו דתימא

שמשמעותו: 'מהו שתאמר'.

כלומר: היינו יכולים לומר שהדין יהיה באופן מסוים, ולכן יש צורך לחדש ולהדגיש שהבנתינו הראשונית מוטעית.

וכפי שמדגיש זאת בספר 'הליכות עולם':

... כל מהו דתימא לא נשאר כן והכי קאמר
אי לא הכי הוה אמינא כך וכך קמ"ל דלא

תמרור זה יכול להופיע במגוון של **שאלות**, כדוגמת: '**פשיטא**', '**מאי למימרא**', '**הא אמרה חדא זימנא**', (כמו כן יכול להופיע גם בצמידות ובהקשר של ה**תירוץ** 'לא צריכא') - כשהצד השווה שבשאלות אלו הוא שלכאורה אמירת הדין מיותרת / מובנת מאליה, ויש צורך להשמיע לנו את אמיתת הדין (באמצעות ה'תמרור' 'מהו דתימא').

על 'תמרור תשובה' זה כתב בספר 'עין זוכר' (לחיד"א. מערכת מ אות יד) וזה לשונו: "קבלתי, דכשאומר הש"ס '**מהו דתימא**' זו הסברא אמת בעלמא, אלא דהכא לא שייכא. וכשהדבר הוא טעות, דגם בעלמא אין סברא כזו, אז אומר הש"ס '**סלקא דעתך אמינא**'"

לתירוץ זה יש בדרך כלל '**מבנה**' מסוים החוזר על עצמו **כמעט** בכל פעם שבו הוא מופיע:

א. 'מהו דתימא הני מילי' - כלומר הייתי יכול לחשוב שהדין הוא רק באופן מסוים...

ב. 'אבל ב...' - במקרה אחר, הדין יהיה שונה...

ג. 'קא משמע לן' - משום כך משמיעים לנו דין זה בכדי לשלול את ההבנה המוטעית.

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

השבוע נכיר תמרור תשובה הנפוץ מאוד בהוויות הגמרא:

(ו) צריכא / (ו) צריכי

כלומר: צריכה המשנה/הברייתא להשמיענו את שני המקרים/הדינים משום שלולא זאת נטעה בהבנתנו.

ב'תמרור' זה ישנם שני צורות ביטוי:
'וצריכי', 'וצריכא' (או ללא האות וא"ו).

פעמים רבות יופיע תירוץ זה עם 'מבנה סוגיא' מסוים:

צד אחד לצריכותא:

א. 'וצריכי' - מוכרחים לפרש ולומר את הדין והמקרה (שנראים כמיותרים).

ב. 'דאי אשמעינן...' (כי אם היה נכתב רק הדין שנראה כנצרך, היינו אומרים שהדין הוא כך רק) 'משום...' - (רק בגלל עניין ספציפי) - 'אבל ב...' (במקרה אחר) **אימא** (היינו אומרים שהדין יהיה שונה)...

צד שני לצריכותא:

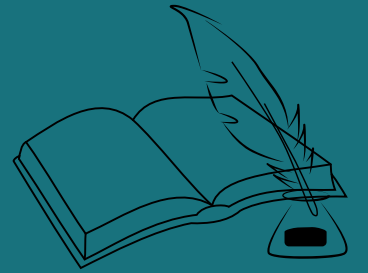
ג. 'ואי אשמעינן...' (ואם היה נכתב רק הדין שנראה כמיותר, היינו אומרים שהדין הוא כך רק) 'משום...' (רק בגלל עניין ספציפי) - 'אבל ב...' (במקרה אחר) **אימא**... (היינו אומרים שהדין יהיה שונה)

ד. לכן למסקנת הגמרא צריכים לומר (במשנה/בברייתא/במימרא) את שני המקרים והדינים.

בטור הבא - נסיים בעזה"י את סקירת 'תמרורי התשובה'

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הנוכחי, נסיים את סקירת 'תמרורי התשובה' עם תמרור בעל שתי משמעויות:

תא שמע (ת"ש)

כלומר: בוא ותשמע מה ששנינו.

'תמרור' זה מופיע בש"ס: **א. 'תא שמע', קרוב ל 800 פעמים.**

ב. או בר"ת- 'ת"ש', כ 702 פעמים.

'תמרור' זה מוגדר כ'תמרור הוכחה', והוא יכול לבוא בשתי פנים,

וכפי שכתב בספר 'גופי הלכות': (פרק כב - כללי אות ת' כלל תקלז)

"לפְעָמִים מְקַשָּׁה בְּלִשׁוֹן תָּא שְׁמַע וּפְעָמִים מְסִיעַ בְּלִשׁוֹן תָּא שְׁמַע, וְהַלְשׁוֹן

סוֹבֵל שְׁנִיָּהֶם, כִּי תָא שְׁמַע פְּרוּשׁוֹ בֵּא וְשְׁמַע מָה שְׁאֵמַר לָךְ."

וכן כתב בספר 'הליכות עולם':

"מְצִינּוּ תָא שְׁמַע בֵּין לְהַקְשׁוֹת בֵּין לְפִשְׁט בְּכוּלְיָהּ גְּמָרָא."

בדרך כלל, דרך הגמרא כאשר נוקטת בלשון 'תא שמע', היא להביא

הוכחה (לשאלה/לתשובה) או **ממשנה** או **מברייתא** או **מתוספתא**.

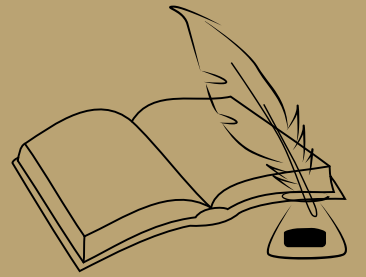
כלל מעניין מצינו בספר 'עין זוכר': (מערכת ת אות י')

כאשר ישנם "תא שמע הרבה בסגיא אחת, ובת"ש [ה]ראשון מזכיר

[את שם ה]הפִּשְׁטָן, **כָּל הַת"ש** מְנִיָּה הוּוּ [=ממנו הם]".

בטורים הבאים נתחיל בסקירת 'תמרורי ציטוט ממשנה',

ו'תמרורי ציטוט מברייתא'

21

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

ב20 הטורים הראשונים סקרנו מגוון **'תמרורי שאלה'** יסודיים ולאחר מכן סקרנו **'תמרורי תשובה'** נפוצים.

בטורים הקרובים נעסוק בתמרורים המבטאים ציטוט מ**משנה** או **תוספתא** או **ברייתא**.

אך ראשית כל הבה ונכיר את סודות המשנה:

מה היא המשנה? "המשנה, היא הנקראת תורה שבעל פה. והיא יסוד התורה שהעתיקו ממשה רבינו ע"ה עד ימי רבינו הקדוש ע"ה - והוא רבי יהודה הנשיא - כי כתבה למען תעמד ימים רבים, פן תשכח מלב הקוראים ותאבד" (מבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד).

מדוע נקראת כך? "משנה היא מלשון **'משנה למלך'**, [להורות] שהתורה שבכתב הוא המלך, והמשנה, שניה לה" (קיצור כללי המשנה על מבוא התלמוד לר"ש הנגיד)

חכמי המשנה "התנאים הם מעתיקי המשנה. וקוראים אותם תנא, לפי שהתנאים היו **שונים ומלמדים** את המשנה". (מבוא התלמוד לר"ש הנגיד)

כאשר הגמרא מביאה משנה חדשה בסוגייתנו היא תעשה זאת באמצעות המילה **"מתניתין"**.

כאשר הגמרא תרצה לצטט, בעיצומה של סוגיא, ממשנה ממקום אחר היא תנקוט באחת מן הדרכים דלקמן:

תנינא/תנן/דתנן

וכסימן לזכרון: כאשר הגמרא מצטטת משנה יש ב'תמרור הציטוט' שתי נוני"ם (דתנן, תנן, דתנן).

בטור הבא נערוך היכרות עם **התוספתא והברייתא**.

22

טוּפּ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הקודם ערכנו היכרות קצרה עם המשנה וחכמי המשנה. כמו כן למדנו את דרכי הגמרא, כיצד מצטטת הגמרא ממשנה (תנינא/תנן/דתנן).

כעת נכיר מקורות תנאיים נוספים, שלא נכנסו לסדרי המשנה שלנו, אך הם משמשים את האמוראיים כמקורות עזר וסיוע בהוויות הגמרא ובבירור המשנה.

כיוון שהמשנה נכתבה בקיצור, והרבה משניות לא נכנסו לסדר המשניות של רבי, חוברו על המשנה מספר חיבורים:

ר' הושעיא ובר קפרא חיברו **ברייתות** שעניינם: דינים שהתחדשו על ידי התנאים.

חיבור זה קדם למשנה ולא נכתב בהכרח בהקשר ישיר למשניות שבידנו.

מדוע נקראים כך? "וְשָׁמַם בְּרִיתָא [מְלִשׁוֹן בֵּר, שְׁפָרוּשׁוּ חוּץ:] חוּץ

מִמְדַּרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּינוּ הַקְדוּשׁ" (הליכות עולם שער ראשון פרק א)

סימנם: בספרי הכללים מוסבר שהבריתות הם עניינים שכבר שנו ולמדו אותם חכמי המשנה הקודמים, אלא שהם הושמטו על ידי רבי מסדרי המשנה.

ומשום כך הם מכונים:

תניא [= "מלשון שְׁנִית, כלומר, זה הדבר נשנה פעם שניה"]. "בין שמועה"

תנו רבנן [= "כלומר שאינו מסברתו, אלא ממה ששנו רבנן קדמאי"].

"בין שמועה"

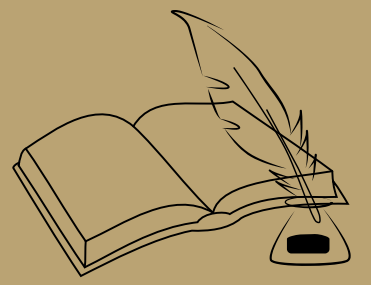
- בספר 'גופי הלכות' כתב: שהלשון תנו רבנן מראה על ברייתא

שהייתה **ידועה בפי כל** -

תני חדא, תניא אידך

מבוא התלמוד לר"ש הנגיד

בטור הבא נכיר את ה'תוספתא' וסימניו.

23

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הקודם ערכנו היכרות עם המקורות התנאיים שלא הוכנסו לסדרי המשנה שבידינו, כשהראשונים הם הברייתות.

מקור תנאי נוסף שלא הוכנס למשניות שבידינו היא:

ה'תוספתא'

ר' חייא ורבי אושעיא חיברו את התוספתא שעניינה: ביאור עניני המשנה.

בשונה מהברייתות שקדמו למשניות, התוספתא חוברה לאחר המשנה, וכשמה: 'תוספתא' = מלשון תוספת על המשנה.

תוספתא זו (אשר ב'שיגרא דלישנא' שלנו מכונה גם היא בתואר 'ברייתא') נודעה כמקור תנאי מבורר ומדויק, כפי שנאמר בגמרא (חולין קמא, א, ב): "אמר ליה רבי זירא לאו אמינא לכו כל מתניתא דלא תניא בי רבי חייא ובי רבי אושעיא משבשתא היא ולא תותבו מינה בי מדרשא" [= וכי לא אמרתי לכם כבר, כל ברייתא שאינה שנויה בבית מדרשם של ר' חייא ור' אושעיא, הרי שהיא ברייתא משובשת ואין להקשות ממנה בבית המדרש].

סימנה: תנא/והא אמר מר/ותני עלה.

מדוע נקראת כך? "התוספתא הוא דבר חדוש שנתחדש לבעלי התוספתא בבאור טעמי המשנה [כתוספת על המשנה] מדעתם, ולכן נקרא בלשון: 'תנא' ו'תני עלה'" 'בין שמועה'

וכאות לזכרון: כאשר הגמרא מצטטת את הברייתא או התוספתא, ה'תמרור' יהיה עם נו"ן אחת (בשונה מתמרור המסמל ציטוט ממשנה שהוא עם שתי נוני"ם).

חשוב לציין - בנוסף ל'תמרורים' דלעיל, גם ברייתא וגם תוספתא יכולים להיות מצוטטים באמצעות התמרור 'תא שמע'.

gemarabr@gmail.com

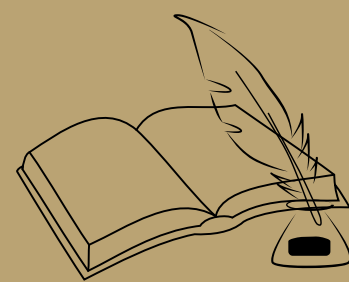
הרב

י'וסף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

24

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים האחרונים (לאחר שסיימנו בסקירת **'תמרורי שאלה'** ו**'תמרורי תשובה'**) עסקנו בתמרורי ציטוט ממשנה ותמרורי ציטוט מברייתא.

בטור הנוכחי נעסוק בשני תמרורים שמהותם: **ציטוט מחודש** לעניין שכבר הוזכר קודם, והגמרא רוצה לדון בו **שוב**.

הראשון מבניהם הוא:

'אמר מר'

תמרור זה מבטא ציטוט מחודש לדברי **התנאים** (משנה/ברייתא).

ה'תמרור' השני הוא:

'גופא'

תמרור זה מבטא ציטוט מחודש לדברי אחד **האמוראים** ('מימרא') שהוזכר קודם.

וכתב בספר 'הליכות עולם': "כָּל הַיְכָא דְאִמְרִינָן 'גּוֹפָא', לְחִדּוּשׁ דְּבַר".
ואת לשון 'גופא' ביאר כך: "כְּלוּמַר: מֵעֵקְרָא אֲגַב גְּרָרָא הוּא, וְהֵכָא גּוֹפָא וְעֵקְרָא".

חלוקה זו, ש'**אמר מר**' מובא כאשר מצטטים מחדש **מקור תנאי**, ואילו '**גופא**' מובא כאשר מצטטים מחדש **מימרא של אמורא**, מקורה בספר 'בין שמועה' שכתב: "וְדַע, כִּי הַדְרָךְ הַנֶּהוּג [הוא] לומר 'גופא' על מימרא ו'אמר מר' על דברי תנא".

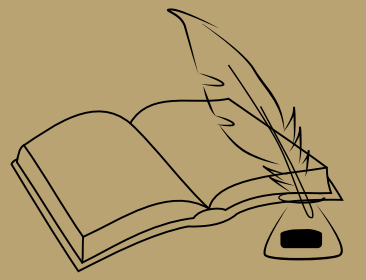
ואילו לדעת השל"ה (כללי התלמוד (יג) כלל לשונות סוגיות) החילוק ביניהם הוא: '**אמר מר**' הוא כאשר העניין שהוזכר קודם, הובא או במקרה או בדווקא, ואילו לשון '**גופא**' משמש, רק כאשר מה שהובא קודם, הוזכר במקרה.

gemarabr@gmail.com

הרב

יוסף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

טיפ בלימוד הגמרא

25

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הנוכחי נעסוק ב'תמרורים' ייחודיים המבטאים פתיחה לנוסח חדש בדברי הגמרא. מספר סגנונות יש בכך ונסקור אותם כאן.

הראשון מבניהם הוא:

ואיתימא (= ויש האומרים)

תמרור זה מבטא פתיחה למסורת אחרת המייחסת את ההלכה או את השמועה לחכם אחר.

ה'תמרור' **השני** הוא:

ואמרי לה (= ויש האומרים)

גם 'תמרור' זה מבטא שינוי באומר המאמר. וכפי שכתב בספר 'הליכות עולם': "רוצה לומר, אמר פלוני, ואיכא מאן דאמר, דלאו פלוני אמרה אלא פלוני".

אך ישנם פעמים בהם כשמופיע 'תמרור' זה ישנו שינוי גם בתוכן הסוגיא.

ה'תמרור' **השלישי** הוא:

לישנא אחרינא (= לשון אחרת)

תמרור זה מבטא פתיחה לשינוי בדברי הגמרא, ב'תמרור' זה יש שינוי בתוכן הסוגיא.

ה'תמרור' **הרביעי** הוא:

איכא דאמרי (= יש האומרים)

גם בתמרור זה, השינוי הוא בתוכן הסוגיא (בנוגע לתמרור זה כתב בספר 'הליכות עולם': "נקטינן בכל איכא דאמרי שבגמרא שכך ההלכה").

בטור הבא נסקור עוד שני 'תמרורים' המבטאים אף הם פתיחה לנוסח חדש ושונה בדברי הגמרא.

gemarabr@gmail.com

הרב

י' סף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

26 טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטור הקודם סקרנו מספר 'תמרורים' המבטאים פתיחה לנוסח חדש בדברי הגמרא (ואיתימא/לישנא אחרינא/איכא דאמרי/ואמרי לה).

בטור הנוכחי נכיר סוג נוסף:

אלא אי איתמר הכי איתמר

(=אם נאמר הדבר, כך יש לאומרו)

תמרור זה מבטא שינוי בנוסח הדברים שהוזכרו בשם החכם לעיל.

וכתב על זה בספר 'יד מלאכי' (כללי התלמוד כלל יג):

"לא שיק לומר אלא היכא דאקשו על מימרה דאמורא **שלא בפניו** [=ביטוי זה - 'אלא אי איתמר הכי איתמר' - נאמר רק כאשר הקשו על האמורא **שלא בפניו**]. אבל כד אקשו ליה לאמורא גופה פנים אל פנים אז לא שיק לומר הכי. אבל יאמר אלא אמר רב פלוני" [= אבל כאשר מקשים על האמורא **בפניו**, ישתמשו בביטוי 'אלא אמר רב פלוני']".

ה'יד מלאכי' מוסיף וכותב דעה מעניינת אודות 'תמרור' דנן:

"כל היכא דאמרו הך לישנא בגמרא,

משמע דאותו שקלא וטריא היה אחר מיתת האמורא שאמר המימרא"

ובספר הכריתות (לשון למודים שער ג) כתב על 'תמרור' זה:

"מצינו בתלמוד לשון שאמר אמורא אחד ומקשה עליו התלמוד ואמר

אלא אי איתמר הכי איתמר והוא לגמרי להפך הלשון שאמר

בראשונה"

כלומר: שכאשר הגמרא נוקטת ב'תמרור' זה היא יכולה גם

לומר ההפך לגמרי מהדברים שנאמרו קודם.

שבוע הבא נכיר תמרור נוסף המבטא פתיחה לנוסח חדש

gemarabr@gmail.com

הרב

י' סף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

טיפ בלימוד הגמרא

27

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים הקודמים סקרנו מספר 'תמרורים' המבטאים פתיחה לנוסח חדש בדברי הגמרא: (ואיתימא/לישנא אחרינא/איכא דאמרי/ואמרי לה/אלא אי איתמר הכי איתמר).

בטור הנוכחי נכיר עוד שני פתיחות לתירוצים שמהותם: שינוי נוסח במקור המוקשה.

הראשון:

אימא (=תאמר זאת כך)

תמרור זה מבטא שינוי בנוסח הדברים שהובאו לעיל.

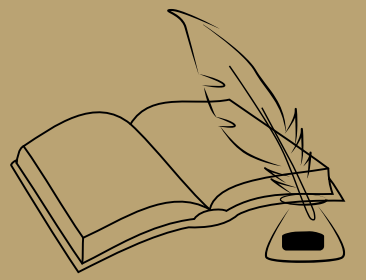
דוגמא לתמרור זה ניתן לראות בסוגיא הבאה (בבא קמא צט,ב):

"מיתבי: 'המוליק חטים לטחון ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן. קמח לנחתום ועשאן פת ניפולין. בהמה לטבח וניבלה, חייב מפני שהוא כנושא שְכָר' [=וא"כ משמע שאפילו אם עשה בחינם, דינו כמקבל שכר וחייב! ולפני כן הבנו אחרת!. מתרצת הגמרא: **אימא** [=אמור, שבברייתא מדובר שחייב] מפני שהוא [=אכן] נושא שְכָר [=ולא רק כנושא שכר]"

פתיחה נוספת לנוסח חדש, ניתן לראות בסוגיא דלקמן (בבא מציעא כה,ב):

"...בשלמא לרב פפא היינו דקתני [=בברייתא] 'שכן דרך אשפה לפנות'. אלא לרב זביד מאי 'שכן דרך אשפה לפנות'? [=כלומר: רב זביד תלה את תירוצו בכך שמדובר בכלים קטנים שאבדו. ולפי דבריו לא מובנת לשון הברייתא]. [מתרצת הגמרא: שלפי דברי רב זביד, כביכול יש להוסיף בדברי הברייתא מספר מילים:] 'שכן דרך אשפה לפנות לה כלים קטנים'."

שבוע הבא נכיר תמרורי פתיחה לסיפורי הגמרא

28 טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים הקודמים סקרנו מספר 'תמרורים' המבטאים **פתיחה לנוסח חדש** בדברי הגמרא (ואיתימא/לישנא אחרינא/איכא דאמרי/ואמרי לה/אלא אי איתמר הכי איתמר/אימא).

בטור הנוכחי נסקור מספר סוגים של 'תמרורי פתיחה לסיפור':

הראשון מבניהם הוא:

ההוא גברא/סבא (=אותו אדם/זקן)

תמרור זה, הוא מהנפוצים בסיפורי הגמרא.

ועל התמרור 'ההוא סבא', כתב בספר 'גופי הלכות': (פרק ה - כללי אות ה' כלל קסו)

"בכל מקום [שכתוב] 'ההוא סבא' [הכוונה היא על] אליהו [הנביא], זולת כשמזכיר בטר הכי אליהו". ועוד מוסיף ואומר: "כשמזכיר 'ההוא סבא', היינו שפעמים כשלא היה זכות, [ד]אף על פי שהיה נגלה להם, לא היה כדמותו אלא היה נגלה בצורת זקן אחד, ולא היה מגלה להם שהוא הוא"

ה'תמרור' **השני** הוא:

ההיא איתתא (= אשה אחת)

תמרור זה מופיע כ-50 פעמים ברחבי הש"ס.

ראה לדוגמא:

"ההיא איתתא דעיילא לההוא ביתא למיפא... " (שבת סג,ב).

פתיחה **שלישית** לסיפורי הגמרא:

רבי ... ורבי ... הוא ... (= רבי ... ורבי ... היו ...)

ראה לדוגמא:

"רבי חייא ורבי יונתן **הוּו** שקלי ואזלי... " (ברכות יח,א).

"רבה ורב יוסף **הוּו** קא אזלי באורחא... " (עירובין נא,א).

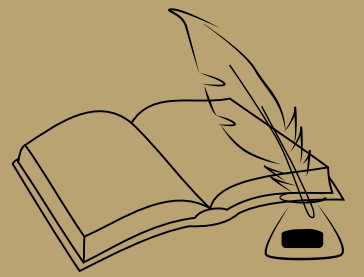
"אמימר ומר זוטרא ורב אשי **הוּו** יתבי... " (פסחים קג,ב).

gemarabr@gmail.com

הרב

י' סף חנינא ביינדמן

058. 7807. 420

29

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים הקודמים סקרנו מספר 'תמרורים' המבטאים **פתיחה לסיפור**: ההוא גברא/ההוא סבא/רבי...ורבי...הו.../ בטור הנוכחי נלמד על שניים נוספים:

הראשון מבניהם הוא:

כי הא ד.../כי ההוא ד... (= כפי שהיה עם...)

תמרור זה מבטא פתיחה לסיפור המובא כהוכחה לנושא המדובר בסוגיא לדוגמא:

"**כי הא דרבי אבא** ור' יוסי בר אבא אקלעו לההוא אתרא" (ברכות יא, ב).
 "**כי הא דרב אשי** חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא" (ב"ב ג, ב).
 "**כי הא דההוא** מקרי דרדקי... " (מכות טז, ב).

פתיחה **נוספת**:

הוה עובדא (= ארע מעשה ב...)

לדוגמא: "הוה עובדא ואמר להו רפרם... " (יבמות לז, א).

חשוב לציין: ישנם פעמים רבות שהגמרא פותחת בסיפור גם ללא 'תמרורים' אלו.

בהמשך להכרות עם 'תמרורי פתיחה לסיפור',

נביא כאן מספר התייחסויות לפסיקת הלכה לאור 'מעשה רב':

1. בגמרא (שבת כא, א): "אמר ליה, אדמותבת ליה מדרבן שמעון בן גמליאל, סיעיה מדתנא קמא! [מתרצת הגמרא:] הא לא קשיא, **מעשה רב!**" ובפרש"י: "הואיל ומעיד שכך היו של בית אביו עושין, **הלכה היא**" (וראה גם: ב"ב קלב, ב).

2. בספר 'יד מלאכי' (כללי התלמוד כלל תכג-ו) כתב:

א. פוסקים לפי 'מעשה רב' רק כאשר זה 'יחיד נגד יחיד', אבל כאשר הפסיקה בסיפור היא 'יחיד נגד רבים' - הולכים לפי הכלל של 'אחרי רבים להטות'.

ב. פוסקים כ'מעשה רב' רק כאשר אין אמוראים בתראי הסוברים אחרת מהנפסק בסיפור. ועי"ש עוד כללים בזה.

טיפ בלימוד הגמרא

מאת

הרב יוסף חנינא ביינדמן

מייסד שיטת 'מפתחות לתלמוד', מרצה ומדריך בהוראת הגמרא

בטורים הקודמים סקרנו תמרורי פתיחה לשאלה, תמרורי פתיחה לתשובה, תמרורי פתיחה למשניות וברייתות, תמרורי פתיחה לנוסח חדש, תמרורי פתיחה לסיפורי הגמרא, **ועוד**.

בטור הנוכחי נלמד על תמרורים המבטאים פתיחה למחלוקת אמוראים:

התמרור הראשון:

איתמר (= נאמר)

כתב בספר 'יד מלאכי' (כללי האל"ף):

ה איתמר דכל סיכא דמלינו לשון זה צכל הס"ס הוא על מחלוקת אמוראים

כלומר: המילה 'איתמר' מסמלת לנו (מעבר לתרגומה המילולי - נאמר) שיש כאן פתיחה למחלוקת (אמוראים).

ומדעסקינן בנושא 'מחלוקת', יש לציין 'תמרור' וכלל נוסף בעניין זה:

אמר רב... רב אמר...

מובא בספר 'קיצור כללי התלמוד' (מודפס בסוף מסכת ברכות):

על הרוב כשאומר פלוני אמר צדוע שהוא חולק וכשהוא אומר אמר פלוני צדוע שאינו חולק אלא צא לסייע רק במקומות מועטים " מלינו פלוני אומר והוא [לא] חלק:

כלומר: כאשר ישנו דיון בין שני חכמים, ובאחד מהם כתוב: 'רב... אמר', (שמו קודם למילה 'אמר'), זהו סימן שהוא **חולק** על הדעה שקדמה לו. אך באם כתוב: 'אמר רב...' (המילה 'אמר' קודמת לשמו) זהו סימן שהוא רק **מוסיף** על הדעה הקודמת ואינו חולק.

בטורים הבאים נחל בסקירת 'כללי עזר בשפה הארמית' ככלי לתרגום עצמאי בלימוד הגמרא

מכון 'מפתחות לתלמוד' מאחל חג פסח כשר ושמח
הטור הבא יופיע בעזה"י אחרי חג הפסח